

характеристики речової діяльності діалектоносителей, не представляють культурно-значимую цінність. Як правило, в складі образних виражень участвують найменування сорних трав (арепей, купурь, осока, плетун), причому значення таких виражень мають негативну оцінність, в них закладена різко отрицательная характеристика.

Значення ФЕ, що містять в своїй структурі компонент – фитоним, можуть бути мотивовані ознаками, що складають характеристики рослин, так і немотивовані. В такому випадку в якості мотивуючих елементів можуть виступати літературні фразеологізми, що збігаються по структурі і значенню.

Наприклад, **купурь** – ‘растение с трубчатым стеблем’ [6: 278] в складі фразеологічного обороту **лезть в купурь** набуває два значення: 1) возмущаться по пустякам; 2) унижаться, проявлять подхалимство. Мотивованість такого образного перетворення важко визначити по відношенню до самого фитоніму, однак по структурі і значенню вираження **лезть в купурь** можна співвіднести з літературною ФЕ **лезть в бутылку**. Можливо передбачити наявність в даній ДФЕ структурної мотивованості, так як подібна модель фразеологічного утворення відома в літературній мові.

Осока – ‘остролистое растение, растущее по берегам рек и озер’ → ~ **лезть осокою в глаза** – ‘приставать, надоедать, утомлять своим вниманием, настойчивостью’ [3]. Асоціація виникає по ознаці «раздражение, дискомфорт, желание избавиться от чего / кого-либо» і переноситься на образну основу ДФЕ. С аналогічним значенням функціонує стійке вираження ~ **привязаться (примкнуть) как арпей**. Експресивність і емоційність подібних ДФЕ створюється за рахунок метафоризації значення фитоніму і підтверджується прагматичною навантаженням в контекстних ситуаціях: Привязался ко мне, как арпей к овечьему курдюку [1: 27].

Характеристика людини болтливого, любящего приврать – **плетун** – також повністю закономірно співвідноситься з назвою плетущогося рослини, де в основі мотиваційної ознаки виступає ознака «перевивать, обвивать что-либо», в переносному значенні – запутывать словами.

Таким чином, назви рослин також можуть використовуватися носителями донського діалекту в якості способу найменування і характеристики мови і мовного поведіння власного і оточуючих.

Діалектне слово в силу своєї емоційно-оцінної зарядженості відкрито для переосмислення вихідних значень. Основною для появи вторинних номінацій у ДЛЕ тематичної групи «Мир природи» стає спостереження за поведінкою тварин, издаваними ними звуками, зовнішніми ознаками і властивостями рослин. Вибір діалектних лексем для метафорических трансформацій обумовлений особливостями мовного сприйняття носителя донської казачьей культури. Однак проблема регулярності і нерегулярності виникнення у діалектного слова похідних переносних значень залишається відкритою, вимагає більш ретельного дослідження, розробки алгоритму аналізу похідних значень ДЛЕ.

Источники и литература

1. Большой толковый словарь донского казачества. – М.: ООО «Русские словари», 2003. – 608 с.
2. Брыкина Е. В. Этнокультурная идиоматика донского казачества: Монография. – В.: Перемена, 2003. – 293 с.
3. Глухов В. М. Словарь донской диалектной и просторечной фразеологии (на материале говоров Иловлинского района Волгоградской области) (рукопись, 200 с.).
4. Колоско Е. В. Особенности семантического развития метафорической лексики, объединенной одним типом регулярных переносов наименования // Лексический атлас русских народных говоров (Материалы и исследования). – СПб.: изд-во ИЛИ РАН, 2002. – С. 132-140.
5. Кустова Г. И. О семантическом потенциале слов энергетической и экспериментальной сферы // Вопросы языкознания. – 2005. – № 3.
6. Словарь русских донских говоров. Т. 1. – Ростов н/Д., 1991.

Ягунова Л. М.

КОМБІНАТОРНІ ІМЕННИКИ НА *ge-* НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ДІЇ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ РУКОПИСАХ

1. Вступні зауваги. Статтю присвячено розгляду іменників, утворених префіксально-суфіксальним способом. Аналізовані похідні вибрані з корпусу середньовісньонімецьких (далі – свн.) рукописів, до якого входять 79 текстів різних типів і жанрів¹. Усі лексеми об'єднують їхню належність до одного функціонального класу (позначення об'єкта дії) та наявність у їхньому складі префікса *ge-*.

Стаття продовжує цикл публікацій автора з іменникового словотвору свн. мови. На першому етапі префіксальні іменники на *ge-* вивчалися на основі лексикографічної вибірки. На цих засадах розглядалися також лексеми на позначення пацієнта [1]. Однак дослідження словникової вибірки виявляється недостатнім для висновків щодо мовногеографічної поширеності певних лексем та словотвірних типів, а також розвитку системи префіксального словотвору на протязі свн. періоду. Ці причини спонукали до подальшого розгляду аналізованих іменників на прикладі репрезентативного дослідницького корпусу.

Отже, до дослідницьких завдань у цій статті належить вивчення структури, семантики та функціонування іменникових утворень на *ge-* на позначення об'єкта дії у свн. діалектах (1050-1350 pp.), визначення тенденцій розвитку лексем аналізованого типу через порівняння їхнього якісного та кількісного складу у свн. та інших мовноісторичних періодах. Уперше здійснено аналіз іменників зазначеного типу на матеріалі оригінальних свн. рукописів.

До класу іменників на позначення об'єкта дії належать віддієслівні деривати, що визначаються за словотвірною парафразою ‘хтось/щось, із ким/чим ... робиться, діється’ [пор.: 2, с. 415; 3, с. 63, 448].

2. Словотвірні типи та лексемний склад. 32 лексеми (545 прикладів) на позначення об'єкта дії, наведені в дослідницькому корпусі, розподіляються за 3 словотвірними типами (див. табл. 1):

Таблиця 1

Дистрибуція словотвірних типів іменників на позначення об'єкта дії

Іменники на позначення об'єкта дії	Лексеми		Приклади	
	абс.	%	абс.	%
Словотвірний тип				
<i>ge-t/d(e)</i>	16	50,00	91	16,70
<i>ge-o(e)</i>	15	46,88	423	77,61
<i>ge-o(e) / -o(e)</i>	1	3,12	31	5,69
Разом	32	100,0	545	100,0
	0		0	

Насправді лексем 31, однак іменник *gedank(e)* класифікується за двома словотвірними типами (див. нижче), тому рахується двічі. Нижче наводиться повний перелік похідних за словотвірними типами:

1. *ge-t/d(e)*: *gedachte* (2), *gehebede*, *gejegede*, *gemælde*, *geschafft stn.* (12), *geschafft stf.* (5), *geschepfede* (17), *geschrift(e)* (19), *gesetzede* (4), *gesicht(e)* (3), *getiht(e)* (8), *getregede*, *gewërft* (6), *gewihite*, *gewizzede* (5), *geworhte* (5)

2. *ge-o(e)*: *gebët* (245), *gebiz*, *gebræche*, *gebunt* (3), *gedank(e)* (63), *geheiz* (22), *gekæse* (9), *geriute*, *gesanc* (36), *gesetze* (*gesazt*) (5), *gesmîde* (13), *gespræche* (8), *gewette* (5), *gezimber* (10), *gezoc*

3. *ge-o(e) / -o(e)*: *gedank(e)* (31)

Як дві окремі лексеми (омоніми) аналізуються *geschafft stf.* (жіночого роду) 'створіння' та *geschafft stn.* (середнього роду) 'статеві органи самця'.

Комбінаторні іменники на позначення об'єкта дії, зафіксовані в дослідницькому корпусі, мають у своєму складі префікс *ge-* та суфікси *-o(e)* або *-t/d(e)*. Обидва словотвірні типи представлені майже однаковою кількістю лексем. Це не відповідає результатам дослідження комбінаторних іменників на *ge-* на матеріалі лексикографічної вибірки [4, с. 293], оскільки за тритомним словником свн. мови між *ge-o(e)* та *ge-t/d(e)* існує співвідношення ~ 2 : 1 [1, с. 306]. Підвищена частотність іменників словотвірного типу *ge-o(e)* пояснюється високою частотністю окремих похідних. Так, у корпусі зафіксовано 245 уживань *gebët*, 63 приклади *gedank(e)* словотвірного типу *ge-o(e)* та 36 – *gesanc*. На основі попереднього аналізу словникової вибірки були визначені ще два словотвірні типи аналізованих іменників, а саме: *ge-ze* та *ge-nisse*. Прикладів першого типу у корпусі не зафіксовано, проте іменники іншого типу залучаються, на підставі аналізу пам'яток, до суфіксальних утворень із префіксальною мотивуючою базою, тому в цій статті не розглядаються.

3. Характеристика мотивуючих баз

3.1. Як зазначається вище, усі іменники на позначення об'єкта дії, до складу яких входить префікс *ge-*, є віддієслівними утвореннями.

При цьому у ряді випадків неможливо встановити однозначно, чи утворений іменник від простого дієслова або від префіксального на *ge-*. Це стосується лексеми *gedank(e)*. Аналіз рукописів, в яких зафіксовано похідне, свідчить про те, що у більшості випадків *gedank(e)* є префіксально-суфіксальним похідним. Натомість часто в оточенні іменника на пам'ятках з'являється як префіксальне мотивуюче дієслово, так і просте. У цьому випадку однозначно встановити мотивуючу базу неможливо, тому *gedank(e)* у 31 прикладі вважається подвійно умотивованим і залучається до словотвірного типу *ge-o(e) / -o(e)*.

3.2. Унаслідок аналізу корпусу встановлено, що 81,25% (26 із 32) іменникових похідних на позначення об'єкта дії утворено від мотивуючих баз без аблаута (див. табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл мотивуючих дієслів з аблаутом та без аблаута за словотвірними типами

Іменники на позначення об'єкта дії	Лексеми	
	без аблаута	з аблаутом
Словотвірні типи		
<i>ge-t/d(e)</i>	14	2
<i>ge-o(e)</i>	11	4
<i>ge-o(e) / -o(e)</i>	1	-
Разом	26	6

Аблаут не властивий подвійно умотивованому іменнику *gedank(e)*. Він більш характерний для утворень словотвірного типу *ge-o(e)*, хоча різниця між цим типом та *ge-t/d(e)* є несуттєвою. У дослідницькому корпусі спостерігаються такі типи чергувань (аблаута): $i > u$ (напр.: *gebunt* ← *binden*), $i > a$ (напр.: *getranc* ← *trinken*), $i > i$ (напр.: *gebiz* ← *bîzen*), $ie > o$ (напр.: *gezoc* ← *ziehen*).

Чергування голосної взагалі спостерігається у половині мотивуючих баз (16 коренів із 32). Мотивуючі бази з аблаутом, як зазначено у таблиці 2, трапляються у дослідницькому корпусі у 6 випадках. Умлаутом відзначені 8 іменникових похідних (напр.: *getregede* ← *tragen*, *gespræche* ← *sprâch* ← *sprechen*). Мотивуючі бази з аблаутом і первинним умлаутом домінують у порівнянні з утвореннями, чії бази відзначені сингармонізмом або зворотним умлаутом. Сингармонізм спостерігається у коренях 2 лексем: *gesicht(e)* ← *sêhen*, *gewiht(e)* ← *wêgen*. Зворотний умлаут характерний для коренів слабких дієслів. У корпусі він реалізується у графічному варіанті *gesazt* (← *setzen*) іменника *gesetze* [ZwBR-III-2-п, 32v,03]. У цьому випадку йдеться про чергування $e > a$.

Під час утворення іменників на позначення об'єкта дії аналізованих типів у 10 випадках відбувається, поряд із чергуванням голосних, чергування приголосних, а саме:

– оглушення приголосної наприкінці слова: дзвінкий *d* змінюється у зазначеній позиції на *t*, напр.: *gebunt* ← *binden*;

– чергування $k > h$, $b > f$, $g > (c)h$ поперед *t*, напр.: *geworhte* ← *würken*, *geschrift(e)* ← *schriben*, *gewiht(e)* ← *wêgen*;

– витиснення *n* перед *h* з одночасним подовженням попереднього голосного [пор.: 5, с. 369], напр.: *gedâht* ← *denken*.

Уже у свн. період спостерігається чергування $h > ch$ перед t у середньонімецьких діалектах. Так, *gewiht(e)* реалізується в ОхBR-V-4b-п [ОхBR-V-4b-п, 09r,24] як *gewicht*, а в ВеEv-V-5-п [ВеEv-V-5-п, 115r,16] – як *gewichte*; *getiht(e)* (у НТгі-V-5-в) [НТгі-V-5-в, 103ra,44] – як *getichte*.

На місці кінцевого c , а також на початку складу в середині слова (замість k) може з'являтися літеросполука ch . Так, обидва приклади *getranc* реалізуються у корпусі як *getranch* [пор.: Wins-IV-2-в, a14,00]; *gedank(e)* часто виявляється як *gedanch* або *gedanche* у південнонімецьких пам'ятках [WNot-I-0-п, 031vb,11; Kchr-II-1-в, 08181; Tris-III-0-в, 19144], як *gedanche* – у середньонімецьких рукописах [пор.: Taul-V-4a-п, 014v,16].

4. Конкуренція між спільнокореневими похідними. У певних рукописах спостерігається конкуренція між спільнокореневими іменниками на позначення об'єкта дії (див. табл. 3):

Таблиця 3

Конкуренція словотвірних типів віддіслівних іменників на позначення об'єкта дії

Іменники на позначення об'єкта дії	Лексеми	Рукописи
Конкуруючі типи		
<i>ge-ø/(e) / -ø/(e) / -ø/(e) : -t/d(e)</i>	<i>gedank(e)</i> (3) : <i>gedāht</i> (2)	Wind-II-1-п
<i>ge-ø/(e) / -ø/(e) / -ø/(e) : ge-t/d(e)</i>	<i>gedank(e) : gedæhte</i>	Lit-II-1-в
<i>ge-ø/(e) : ge-t/d(e) : -unge</i>	<i>gesetze : gesetzedede : gesetzunge</i>	ZwBR-III-2-п
<i>ge-t/d(e)</i> (с.п.) : <i>ge-t/d(e)</i> (ж.р.)	<i>geschafft : geschepfede</i> (2)	Phys-II-1-п
<i>ge-t/d(e) : -nisse</i>	<i>geschepfede : geschefnisse</i> (4) <i>geschepfede : geschefnisse</i> (2)	Lilie-IV-4a-в, SalH-IV-4b-п
<i>ge-t/d(e) : -ø/(e)</i>	<i>gewizzede : gewizzen</i> (2)	Phys-II-1-п

З таблиці видно, що в абсолютній більшості випадків конкуренція виникає у парах словотвірних типів, проте в одному випадку йдеться про іменники трьох типів (*ge-ø/(e) : ge-t/d(e) : -unge*), що зустрічаються в рукописі ZwBR-III-2-п (*gesetze, gesetzunge, gesetzedede* у значенні 'закон').

Конкуренція виникає між *gedāht* та *gedæhte*, з одного боку, та *gedank(e)*, з іншого. Кореляція між *gedāht* та *gedæhte* стосується пам'яток, що виникли в одному часовому та мовному просторі. Слід зазначити, що ці іменники у дослідницькому корпусі не перетинаються у межах одного рукопису. Утворення *geschafft* та *geschefnisse* також не наводяться одночасно в жодному рукописі. Іменник *gekōsen* є синонімом *gekāse*, проте ці лексеми уживаються у різних рукописах.

5. Семантичні групи. Класифікація за семантичними групами уможливіє наступні висновки: дві п'ятих утворень означають сукупність речей або людей, а також неподільну сукупність (напр.: *geschepfede* 'усе, що створив Бог', *getregede* 'усе, що можна одягати, одяг'; 'те, що носить у собі земля, збіжжя'). Майже третина похідних (10 лексем) припадає на позначення артефактів (пор.: *gemælde* 'картина', *gebiz* 'вудила'). Четверть лексем на позначення об'єкта дії є абстрактними назвами, при цьому в абсолютній більшості випадків йдеться про іменники, пов'язані з мовленням (напр.: *gekōse* 'розмова', *gesanc* 'спів'). Про назви істот (людей) йдеться у 2 випадках: це – спільнокореневі синоніми *geschafft stf.*, *geschepfede* у конкретному значенні 'людина як створіння Бога'. В єдиному випадку у корпусі представлена назва речовини (*getranc* 'напій').

6. Порівняння з іншими мовноісторичними періодами. Порівняння результатів вивчення свн. корпусу з ранньонімецьким (далі – рнвн.) корпусом праць А. Дюрера призводить до висновку про відмінність співвідношення між комбінаторними словотвірними типами: якщо у свн. дослідницькому корпусі воно є, практично, урівноваженим, із рнвн. текстів А. Дюрера, П. О. Мюллер [3] вилучає, навпаки, набагато більше похідних типу *ge-ø/(e)*, так що співвідношення між *ge-ø/(e)* та *ge-t/d(e)* дорівнює майже 3 : 1. У працях А. Дюрера зафіксовано 5 іменників на позначення пацієнта словотвірного типу *ge-ø/(e)*, що наводяться також у дослідницькому корпусі, а саме: *gebrech* (свн. *gebræche*), *gedanck(e)* (свн. *gedank(e)*), *geheiß* (свн. *geheiz*), *geschöpff* (свн. *geschepfede*), *gesetz* (свн. *gesetze, gesazi*), а також 3 лексеми типу *ge-t/d(e)*, що містяться у дослідницькому корпусі (*gemelld* (свн. *gemælde*), *gescheft* (свн. *geschafft stf.*), *gesicht* (свн. *gesiht(e)*)).

У сучасному писемному мовленні іменники типу *ge-ø/(e)* посідають третє місце у групі комбінаторних утворень після іменників із граматичним абстрактним значенням та збірних іменників відповідних типів [2, с. 50-51]. Їхня питома вага складає 8,5 %. Інший досліджуваний комбінаторний тип Г. Велльманном не згадується. У корпусі усного мовлення Б. Герсбаха та Р. Графа [6, с. 177-178] іменники на позначення пацієнта типу *ge-ø/(e)* знаходяться на другому місці, а їхня частотність складає 20 % у порівнянні з іншими функціональними класами іменників комбінаторного типу. Відсутність у сучасних дослідницьких корпусах іменників типу *ge-t/d(e)* підтверджує існуючу думку про непродуктивність цього типу [пор.: 7, с. 209].

7. Висновки та перспективи дослідження. Отже, аналіз свн. корпусу рукописів уможливіє наступні висновки: префіксально-суфіксальні іменники на позначення об'єкта дії утворюються за трьома словотвірними типами. При цьому у певних випадках голосні (іноді також приголосні) у складі мотивуючих баз зазнають змін. Альтернатива приголосних може мати мовногеографічне забарвлення. У межах одного рукопису часом виникає конкуренція спільнокореневих іменників, що належать до різних словотвірних типів. Порівняння з іншими історичними періодами розвитку німецької мови свідчить про те, що якщо у рнвн. мові ще зустрічаються аналізовані іменники типу *ge-t/d(e)*, у сучасній німецькій мові вони не згадуються, що підтверджує думку про непродуктивність цього типу.

У подальшому за запропонованою схемою можуть бути розглянуті також інші функціональні класи префіксальних іменникових похідних свн. мови на матеріалі рукописів.

Література

1. Ягупова Л. М. Структурно-семантична та фонеморфологічна характеристика комбінаторних утворень зі значенням пацієнту в середньонімецькій мові // Восточноукраїнский лингвистический сборник: Сб. науч. тр. – Донецк: Донеччина, 2001. – Вып. 7. – С. 305-312.

2. Wellmann H. Das Substantiv / Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Eine Bestandsaufnahme des Instituts für deutsche Sprache Forschungsstelle Innsbruck. Zweiter Hauptteil (Sprache der Gegenwart, 32). – Düsseldorf: Schwann, 1975. – 500 S.
3. Müller P. O. Substantiv-Derivation in den Schriften Albrecht Dürers: ein Beitrag zur Methodik historisch-synchroner Wortbildungsanalysen (Wortbildung des Nürnberger Frühneuhochdeutsch; Bd. 1). – Berlin; New York: de Gruyter, 1993. – 531 S.
4. Ягупова Л. Н. Комбинаторные производные в функции агенса в средневерхненемецком языке // Материалы международной конференции, посвященной научному наследию профессора Марии Дмитриевны Степановой и его дальнейшему развитию. К 100-летию со дня рождения. – М.: МГЛУ, 2001. – С. 293-297.
5. Paul H. Deutsche Grammatik: In 5 Bd-n. – 5. Auflage. – Halle (Saale): Max Niemeyer, 1958. – Bd. 1: Geschichtliche Einleitung. Lautlehre. – 378 S.
6. Gersbach B., Graf R. Wortbildung in gesprochener Sprache. Die Substantiv-, Verb-, und Adjektiv-Zusammensetzungen und -Ableitungen im „Häufigkeitswörterbuch gesprochener Sprache“: In 2 Bd-n (Idiomatica; Bd. 12). – Tübingen: Niemeyer, 1984. – Bd. 1. – 313 S.
7. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / Unter Mitarbeit von M. Schröder. – Tübingen: Niemeyer, 1992. – 375 S.

Джерела прикладів та прийняті скорочення

- BeEv-V-5-п: Berliner Evangelistar. – Рукопис 1340 р.
 HTri-V-5-в: Heinrich von Freiberg. Tristan. – Рукопис 1343 р.
 Kchr-II-1-в: Kaiserchronik. – Рукопис останньої чверті XII ст.
 Lilie-IV-4а-в: Lilie (Verse). – Рукопис 1270-1280 рр.
 Lit-II-1-в: Heinrichs Litanei. – Рукопис другої половини XII ст.
 OxBR-V-4b-п: Oxforder Benediktinerregel. – Рукопис початку XIV ст.
 Phys-II-1-п: Physiologus. – Рукопис останньої чверті XII ст.
 SalH-IV-4b-п: Salomons Haus (Salomōnis Hūs). – Рукопис 1278 р.
 Taul-V-4а-п: Tauler. Predigten. – Рукопис 1346 р.
 Tris-III-0-в: Gottfried. Tristan. – Рукопис середини XIII ст.
 Wind-II-1-п: Windberger Psalter. – Рукопис останньої чверті XII ст.
 Wins-IV-2-в: Winsbecke und Winsbeckin. – Рукопис приблизно 1300 р.
 WNot-I-0-п: Wiener Notker. – Рукопис близько 1100 р.
 ZwBR-III-2-п: Zwifaltener Benediktinerregel. – Рукопис першої чверті XIII ст.

Примітки

¹Електронний варіант свн. рукописів надав для цієї розробки завідувач кафедри давньої германістики І Германістичного Інституту Рурського університету м. Бохума (Німеччина) професор К.-П.Вегера. На заданій вище кафедрі відбувалося моє наукове стажування влітку 2001 року за фінансової підтримки Німецької служби академічного обміну.

Ярмоленко Г. Г.

ТИПЫ ИЗЛОЖЕНИЯ КАК ЕДИНИЦЫ КОМПОЗИЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Художественный прозаический текст, являясь высшей коммуникативной единицей, представляет собой целостное структурно-семантическое единство, обладающее усложненной композицией. Многоплановость и сложность текста обусловили появление разнообразных подходов к его изучению. Об основных лингвистических направлениях в исследовании текста см.: [11, с. 166-170]; [14, с. 28-29].

В данном случае в фокусе внимания находится композиция художественного текста. Следует отметить, что термин «композиция» так и не обрел унифицированного толкования. Данное обстоятельство диктует необходимость уточнения понятийного объема термина. Вслед за В. А. Кухаренко, под композицией понимается смена сюжетного движения и /или смена точек зрения [12, с. 74].

Еще В. В. Виноградов отмечал, что композиция художественного текста, создается чередованием различных форм и типов речи, которые вступают в сложные взаимоотношения [4, с. 154]. О формально-содержательной гетерогенности художественного прозаического текста писали М. М. Бахтин, Л. Долежел, Р. Ингарден, В. А. Кухаренко, О. П. Воробьева и др. Не ставя под сомнение тезис о чрезвычайной сложности текстовой структуры и многообразии формирующих ее конститuentов, мы полагаем возможным в исследовательских целях представить композицию единицами одного плана. В данном случае таковыми выступают типы изложения. Последние понимаются как «композиционные единства, организованные определенной точкой зрения (автора, повествователя, персонажа), имеющие свое содержание и функции и характеризующиеся относительно закрепленным набором конструктивных признаков и речевых средств» [9, с. 104].

Традиционно выделяются следующие типы изложения: авторское повествование, несобственно-прямая речь (НПР) и диалог. Данный подход представлен в работах: [16]; [17]; [19]. Следует оговорить, что авторское повествование как тип изложения наличествует только в произведениях, написанных от 3-го лица. При перепорученном повествовании авторское слово не находит эксплицитного выражения. В таком нарративе аналогом речи автора выступает речь рассказчика.

В авторском повествовании, НПР и диалоге реализуется соответственно точка зрения автора, совмещенная точка зрения автора и персонажа и точка зрения самого персонажа. Необходимо уточнить, что точка зрения персонажа организует не только его внешнюю речь (диалог), но и речь внутреннюю, произнесенную. Внутренняя речь, воспроизведенная в субъектно-речевом плане персонажа, была определена нами как изображенная внутренняя речь (ИВР) и вычленена в качестве четвертого типа изложения, функционирующего наряду с авторским повествованием, диалогом и НПР [18].

В системе художественного текста типы изложения участвуют в формировании плана автора и плана персонажа, которые выделяются исследователями вслед за представителями Пражского лингвистического кружка. (О плане автора и плане персонажа см.: [1, с. 261]). Если соотнести типы изложения с речевыми сферами, то можно легко установить, что авторский план создается авторским повествованием, а план персонажа – диалогом и изображенной внутренней речью. Некоторые исследователи к плану персонажа относят и несобственно-прямую речь, однако, по нашему мнению, делать это можно только с определенными оговорками. Представляется, что точнее и правильнее связывать НПР с совмещенным планом автора и персонажей.

Характеризуя несобственно-прямую речь, следует отметить, что она может выступать средством передачи реально звучащей речи, с одной стороны, а также мыслей и чувств персонажа, с другой. Разграничивая подтипы НПР, И.Р. Гальперин обозначил их, соответственно, произнесенная и произнесенная НПР [19, с. 236]. Именно с